

«Вибач, що на такому аркушику пишу – куля пробила планшетку й зошит у ній...»

✓ Випускниця Кременчуцького медичного технікуму, відважний лейтенант-кавалерист Євдокія Ситник.

ОСІНЬ насичена важливими пам'ятними датами. Нещодавно відзначали 75-ті роковини завершення Другої світової війни, чергову річницю визволення рідного краю від нацистських загарбників, а незабаром – День визволення України від фашистських зайд...

ЖІНКА і війна – несумісні, на перший погляд, поняття. Проте воїном жінка ставала зазвичай добровільно, за власним сумлінням. Снайпер чи розвідниця, радистка чи медсестра вершили священну справу – боронили рідну землю від ненависних загарбників у роки Другої світової. Серед них була і наша землячка, уродженка села Бреусівки Євдокія Ситник, яка навіки лишилася дев'ятнадцятирічною...

І пілотом хотіла бути, і лікарем

ВОСЬМОГО травня 1923 року в родині Олени Харитонівни та Федора Антоновича Ситників народилася донька, якій дали ім'я Євдокія. Жили бідно, важко працювали. На щастя, страшний голод початку двадцятих обминув їхній рід і земляків-бреусян.

У родині було шестеро дітей. Крім Євдокії, Ситники мали ще дочку Любу та чотирьох синів – Івана, Якова, Бориса й Павла.

Дуся – а саме так змалечку називали дівчину в родині – росла енергійною та непосидючою. Ситники мешкали на околиці Бреусівки, серед зелені розлогих дерев, по яких подобалося лазити дівчинці. Селяни, які увечері поверталися після роботи в полі, часто жартівливо закидали Олені Харитонівні: мовляв, дочці треба було хлопчаком народитися...

1930 року Дуся пішла до школи. Здібною була до науки. Їй усе було цікаво: і писати, і читати, і рахувати. Цікавилася у вчительки, чому дме вітер або йде дощ, чому літають птахи, а люди – ні... Більше товаришувала з хлопцями і завжди діяла по справедливості. А коли треба було за скривдженого однолітка заступитися – могла і старшого й сильнішого за себе відлупцювати.

– Б'ється, було, а потім мириться, – згадували Дусині однокласники.

Дитячі мрії змінювались одна за одною. І пілотом хотіла бути, і лікарем... А ще дуже любила коней.

Наука давалася легко і в старших класах. Після початкової школи Дуся перейшла навчатися у нове приміщення семирічки, збудоване у 1927 році. У 1935 році семирічна неповна середня школа почала поступово перетворюватися у повну середню. А вже 1938 року відбувся перший випуск. Дусин клас був останнім, що навчався за програмою семирічки...

До всього беручою була дівчина: і до занять, і до будь-якої роботи. Батькам було радісно чути від учителів: «Розумна, слухняна ваша донька». Не вагаючись, могла в будь-яку мить кинутися на допомогу.

Шкільна подруга Євдокії Ситник Віра Дробаха згадувала: «Якось одного спекотного літнього дня з друзями пішли купатися на ставок. Веселі, засмаглі, ми бовталися у воді, розбризкуючи її в усі боки. Раптом я почала тонути. З усіх сил закричала: «До-по-можіть!». У ту ж мить Дуся кинулася на допомогу. Життя моє було врятоване. За цей вчинок їй усі дякували».

Семирічку Євдокія закінчила з похвальним листом. Не полишала занять фізкультурою, любила плавати. Ну, і як же без перегонів на колгоспних конях!

До омріяної професії

ПРОЛУНАВ останній шкільний дзвінок 1936/1937 навчального року, відбувся випускний вечір. Прийшов час остаточно обирати професію. Обдарована, тактовна, добре вихована дівчина, прислухавшись до поради батьків, вирішила вступити на навчання до Кременчуцького медичного технікуму.

Добравшись попутками до міста, Дуся розпитувала в перехожих, як пройти до медтехнікуму. В руках у неї була невеличка валізка з ськими-такими речами, маминими пиріжками і, звісно ж, із документами про успішне закінчення Бреусівської семирічної школи.

Дуся, успішно склавши іспити, розпочала навчання на фельдшерсько-акушерському відділенні. Старанно конспектувала лекції, активною була на практичних заняттях. Теорію, отриману за партою, закріплювала у лікарняних палатах міста: доглядала за хворими, виконувала призначені лікарем процедури.

(Закінчення на 2-й стор.) →

«Вибач, що на такому аркушику пишу – куля пробилла планшетку й зошит у ній...»

(Закінчення.)

← Початок на 1-й стор.)

Як у школі, так і в технікумі Євдокія була активним членом ТСОАВІАХІМу (Товариства сприяння обороні, авіаційному і хімічному будівництву) – масової добровільної оборонно-патріотичної громадської організації в СРСР, яка існувала з 1927 до 1948 року. Наприкінці 30-х років у зв'язку із загрозою війни активізували діяльність аероклуби, курси снайперів і кавалеристів. Дуся активно в цей час відвідувала стадіон, стрілецький тир, брала участь у масових спортивних змаганнях. Мала нагрудні знаки члена ТСОАВІАХІМу та «Ворошиловський стрілець».

У час канікул дівчина у Бреусівці допомагала батькам по господарству, а влітку працювала в колгоспі. І, звичайно, використовувала щонайменшу нагоду поганяти на конях.

Навесні 1941 року Євдокія Ситник, успішно склавши випускні іспити, мала намір продовжити навчання у столичному виші. На випускний вечір вдягла строгий костюм, краватку, білий берет. Волосся коротко підстрижене, гарно укладена зачіска. На грудях – військово-спортивні значки.

І не знала дівчина із загадовими карими очима, гострим і цілеспрямованим поглядом, що попереду, як і у її подруг, у всього народу, тяжке випробування – війна...

Шляхами воєнного лихоліття

ТОГО страхотливого червня 1941 року багато земляків не по своїй волі залишили живне поле чи будову, фабрику чи завод, шкільну чи студентську парту, щоби стати воїнами, захистити рідну землю від нацистської навали, відстояти право на життя.

У перші ж дні війни Козельщинський військовий комісаріат призвав Євдокію Ситник до лав Червоної Армії як військового фельдшера. Направили для служби у кавалерійську дивізію, що формувалася під Кременчуком.

Командиру 14-ї дивізії кавалеристів генерал-майору В. Крюченкіну енергійна, кмітлива й розумна дівчина бездоганно виправила сподобалась уже з перших хвилин спілкування. Генерал запропонував військовому фельдшеру Ситник служити в шаблевому кінному взводі. Дуся без вагали погодилася.

Командиром кавалерійського взводу був кременчужанин, старший лейтенант Петро Кремень. Він і організував ретельне навчання для новоприбулих. Дуся, пройшовши вишкіл ще у ТСОАВІАХІМі, мала чудову фізичну підготовку, добре металла гранату, вправно і влучно стріляла з різної зброї. Із задоволенням дівчина тренувалася на коні: долала бар'єри, шаблею рубала макети. За вміння й наполегливість командир Кремень вручив Євдокії компас-талісман. Та й щодо високого рівня медпідготовки військового фельдшера сумнівів ні в кого не виникало...

Фронт швидко наближався до Дніпра. Ще до прориву фашистів під Кременчуком кавалерійську дивізію В. Крюченкіна перекинули на Київський напрямок. У складі шаблевого взводу П. Кременя до виконання бойових оборонних завдань приступила і санітарний фельдшер Євдокія Ситник. А тим часом гітлерівці за будь-яку ціну намагалися заволодіти столицею України. Це для них було архіважливо не лише зі стратегічних, а й із військово-політичних міркувань.

У запеклих боях 1941 року на правому березі Дніпра біля міста Таращі Є. Ситник прийняла бойове хрещення. Часто дівчина, перев'язавши пораненого, сідала на коня, брала шаблю і мчала в бій. Так було й того разу.

Дуся здала поранених бійців візнику санітарної частини, а сама, взявши шаблю, сіла на коня і кинулася за ескадроном в атаку. У виборі бою раптом помітила, як фашистський офіцер цільється з пістолета у спину командира полку. Ураганом налетіла Дуся на фашиста...

У книзі «Від Волги до Ельби», яку написав комісар кавалерійської дивізії полковник Давид Добрушин, розповідається і про інший подвиг Дусі Ситник:

«...На світанку бій розгорівся з надзвичайною силою. Фашистам удалося ввійти на північну околицю села. Важко сказати, чи утримав би полк Наконечного зайняті рубежі, коли б удаліні не показали кіннотники...

Коли німці помітили кінну лавину, серед них розпочалася паніка. Напереріз ворогові, що завагався, помчали командантський і саперний ескадрони, підтримані танками Гаврилова.

Під зустрічним шквальним вогнем німців ескадроном довелося залагати.

З санітарною сумкою на плечі Дуся Ситник підбігла до пораненого бійця. У цей час німці повернули до села, оскільки з протилежного боку наближались наші ескадрони.

– Ех, жаль, рука не діє, – з досадою промовив боєць.

У Дусі миттю визріло рішення.

– Полеж, братику, – сказала Дуся бійцеві. – Я скоро повернуся.

А сама схопила шаблю пораненого, скочила на коня і помчала вперед. Дуся бачила неподалік утікаючих німців. Один із них обернувся і, майже не цільячись, вистрелив у дівчину із пістолета.

– Ах ти гад! – прошепотіла крізь стиснуті зуби Дуся і спрямувала коня саме на цього німця. Той дико заверещав і побіг ще швидше, але Дуся його догнала, вдарила шаблею – фашист упав... Дуся побачила зовсім поруч німецького офіцера. Вона щосили осадила коня шенкелями і повернула в бік офіцера... В ту ж секунду дівчина вдарила його шаблею.

✓ Санінструктор Євдокія Ситник.

Справа і зліва від Дусі кіннотники рубали ворогів. За десять хвилин усе було скінчено. На місці бою залишилось більше тисячі вбитих і поранених фашистів, більше трьохсот чоловік здалося в полон. Дивізії дісталися великі трофеї...

Серед убитих знайшли і німецького генерала.

– Хто ж це його так знівечив? – запитав Крюченкін. Бійці розступилися, і генерал побачив худорлявого кіннотника.

– Твоя робота?

– Моя, – відповів кіннотник тонким хлоп'ячим голосом.

– Батечки, так це ж наша Дуся, військовий фельдшер! – шепнув Нікітін Задихайлу, що стояв поруч з ним.

– Саме вона!

– Твій боєць? – звернувся генерал до Наконечного. Іван Федорович не міг пригадати цього кіннотника. Всіх новоприбулих він знав мало не по імені, а цього не пам'ятав.

– Молодець, добре воюєш, – мовив генерал. Коли Крюченкін поїхав, Наконечний підійшов до Дусі і запитав:

– Щось я тебе, друже, ніяк пригадати не можу. Ти з нашого ескадрону?

Дівчина знітилася.

– Що ж ти мовчиш? Говори!

– Я з евакопункту... – ледве чутно відповіла вона. – Фельдшер я.

У Івана Федоровича запитально піднялися брови, він уважно подивився на бійця. І тут його осяяло. «Адже це дівчина!» – здогадався він.

– Зовуть?

– Дуся.

– А прізвище?

– Ситник...

– Так що ж мені з тобою робити? – розвів руками Наконечний. – Стріляти хоч умієш?

– Так само, як і шаблею рубати, – не розгубилася дівчина.

– Оце баба! – захоплено мовив Задихайло.

– А що ще умієш робити? – продовжував Іван Федорович.

– З кулемета стріляти.

– І не гірше?

– Ні, – твердо відповіла Дуся, не стрималась і голосно додала:

– Не хочу я фельдшером, мені б у стрій.

– У стрій, говориш, а як же евакопункт? У нас фельдшерів не так багато, – мовив Наконечний.

– Ну, гаразд, іди до себе, адже шукати тебе будуть, а я поговорю з генералом.

– От дякую. Можна їхати?

Дуся легко скочила на коня, поскакала до того місця, де залишила пораненого. Не знайшовши його, вона дуже схвилювалася, стривожено помчала на евакопункт. Побачивши свого пораненого на машині, з polegшенням зітхнула.

– Ви пробачте мені, товаришу боєць, що я тоді поскакала.

– Що ж пробачати, адже не на прогулянку їздила, кажуть, рубала ти знатно. Іхнього генерала зарубала!..

Євдокія Ситник за героїчні дії одержала подяку від командира дивізії і була нагороджена медаллю «За бойові заслуги».

Сніги. Було сутужно в полку: не вистачало боеприпасів, хліба, води. 31-й кавалерійський полк відступав на схід.

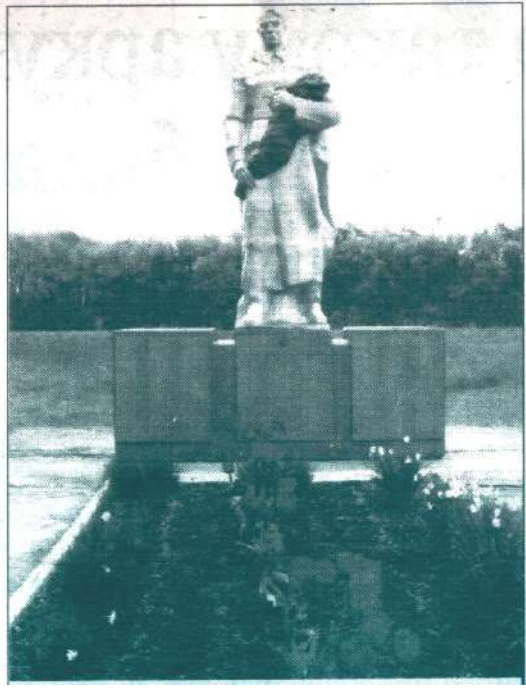
Запеклі бої точилися вже на Харківщині. Комісар кавалерійської дивізії Д. Добрушин писав і про такий геройський вчинок дівчини з Бреусівки:

«Одного разу в розпал бою замовкнув наш «Максим». Змійкою ковзнула Дуся в окопчик, перев'язала кулеметника. Доки вовтузилася з ним, фашисти знову полізли в атаку, а сержант ворухнувшись не може. Тоді військовий фельдшер сама лягла за кулемет.

Після цього бою «звітували» перед розгніваним лікарем самі кіннотники:

– Дарма ви нашу Дусю лаєте, лікарю. Коли б не фельдшер та не її кулемет, зараз, можливо, нам і поговорити не довелось б. Геройська дівчина! А вже кулеметниця – таких пошукати!

У грудні 1941-го в Дусі сталося велике горе. Вона отримала звістку про загибель рідного

✓ Братська могила у селі Верхній Салтів Вовчанського району Харківської області, де поховано відважну кавалеристку Євдокію Ситник.

брата. Дівчина була в ті дні незвично задумливою і явно щось затівала. Усе прояснилось, коли вона спеціально, очевидно, дочекавшись моменту, застала разом генерала В. Крюченкіна і комісара дивізії Д. Добрушина. Аби помститися ворогу за брата, стала просити командирів призначити її строевим командиром.

Звісно, фельдшеру Ситник було відмовлено. Не було ще такого, щоб дівчина командувала кавалерійським підрозділом. Командир і комісар розмірковували: і молода, і надто гаряча, і уявити тільки в самому життєвому розумінні – як бути їй разом із кавалеристами! Інша річ – госпіталь. Та і кадрів медичних не вистачало...

Дуся залишилася непохитною і стояла на своєму. Написала навіть рапорта маршалу С. Будьонному.

У ті дні в дивізію приїхав заступник командувача армії генерал-лейтенант Бобкін.

Сидимо, розмовляємо про справи, як раптом у кімнаті з'являється молоденький стрункий лейтенантик із лихим чубом з-під кубанки. Одягнений бездоганно: галіфе, чоботи зі шпорами, шабля на лівому боці, на правому – револьвер.

– Дозвольте звернутися, товаришу генерал-лейтенант! Прошу вашого дозволу на моє переведення з медичної роботи у стрій.

Генерал здивувався. Не таке вже складне це питання, щоб з ним звертатися до такого високого начальства.

– А хто ж тобі не дозволяє?

– Ясно, хто... – дзвінкий, зовсім хлоп'ячий голос осів. Дуся збентежилася і, опустивши очі, майже прошепотіла:

– Та ось вони...

Крюченкін давно вже пробував жестами і мімікою непомітно дати зрозуміти генералу Бобкіну, що перед ним дівчина, але той ні про що не здогадувався. Нарешті помітив таємні знаки і прямо запитав, у чому справа.

– А, он воно що! – засміявся генерал і вже серйозно сказав:

– Коли ти дівчина, правильно не дозволяють. На стрілецький взвод – куди не йшло, а на кавалерійський не можна. Хіба ти можеш скакати на коні, клинком володіти?

– Можу, – відповіла дівчина. – Нехай сам товариш генерал скаже...

Василеві Дмитровичу нічого не залишалося, як ствердно кивнути головою.

– Гаразд, дозволяю, – пообіцяв генерал Бобкін. – Але за однієї умови. Ось зараз ми вийдемо у двір, поставимо мішені, якщо краще мене відстріляєшся, бути по-твоєму.

– Тільки не обманіть, – зовсім по-дитячому протягла Дуся.

Тепер уже Крюченкін заперечив, але незвичайно наполегливо наполягав на своєму.

чина-лейтенант зарядили у пістолети по п'ять патронів і за командою відкрили вогонь. А коли відстрілялися, виявилось, що Бобкін набрав 42 очки, а Дуся Ситник – 46!

Командиром 31-го гвардійського полку був тоді П. Ільїн. Йому і вирішили «довірити» Дусю – призначили її командиром комендантського взводу при штабі полку. Взвод зустрів дівчину «у штики». Воно і зрозуміло: «Де ж таке бачено, щоб баба кіннотниками командувала!». Але пройшло небагато часу, і сміливість Дусі, її якості справжнього командира, зворушила турбота про бійців зробили своє».

З 18 грудня 1941 року розпочалися «командирські будні» лейтенанта Ситник.

Дуся з самого початку на ділі доводила свої командирські здібності: по-перше, коли вона організувала подвійну оборону штабу, а сама вела кулеметний вогонь по фашистах, і атака була відбита; по-друге, коли через годину фашистські танки посунули на штаб, Дуся дала наказ бійцям озброїтися пляшками із запальною сумішшю. Підбило тоді шість танків.

Сам комдив В. Крюченкін особисто подякував взводу Є. Ситник за відчайдушну атаку та героїзм. А бійці за свого командира ладні були йти у вогонь і воду...

Висота безсмертя

ЗАВЕРШУВАВСЯ в боях лютий 1942 року на Слобожанщині. Відчувалося наближення весни.

Дуся написала в ті дні листа братовій дружині Олександрі Овер'яніні Ситник, яка евакуювалася і жила на Кавказі: «Здрастуй, Шурочко! Сповіщаю, що я на фронті. Тепер я служу в кавалерії, командир взводу (лихий кавалерист!), а перший мій друг – кінь. Вже була кілька разів поранена, лежала в госпіталі. Та все минулося, знову в строю, продовжую бити ворога. За успішне виконання бойових завдань представлена до нагороди.

Вибач, Шуру, що на такому аркушику пишу – куля пробилла планшетку й зошит у ній. Хотіла ще писати, та вже подана команда: «По конях!». Іду в бій. До побачення! Дуся. 8 березня 1942 року».

Цей її лист до рідних був останнім. Гвардійський кавалерійський полк полковника П. Ільїна в складі корпусу генерала В. Крюченкіна вів важкі бої на Харківському напрямку.

Потрібно було оволодіти важливим стратегічним плацдармом біля села Вікниного над Сіверським Дінцем.

Злетіла вгору серія білих ракет. Запрацювали наша артилерія і міномети. Але й гітлерівці відкрили шалений вогонь із десятків кулеметів, мінометів і гармат, не даючи нашим воїнам можливості піднятися. Дуся першою кинулася в атаку. Та чим ближче просувались наші бійці до Вікниного, тим більше шаленів і лютував ворог, посилюючи вогонь. За якихось 200–250 метрів від села гвардійці змушені були зупинитися. Закріпилися на досягнутому рубежі. Всю ніч пролежали вони на снігу під шквальним вогнем фашистів. А на ранок знову розгорівся бій. І знову першою схопилася на ноги Дуся Ситник, вигукуючи:

– За мною, товариші! Дайош Вікнине!

Розмахуючи шаблею, мчала вона на ворога. Наслідуючи свого командира, кинулися в атаку воїни її взводу, стріляючи на ходу з автоматів. Та ось Дуся і похитнулася, упала на сніг... Було це 26 березня 1942 року.

Три доби тривали тяжкі бої за стратегічний плацдарм. Ні наші бійці, ні фашисти не могли просунутись вперед. А вночі двоє сміливців, ризикуючи життям, пробрались на нейтральну територію і принесли в полк тіло дівчини-командира.

«Мені не забути того похорону, – згадував Давид Добрушин. – У домовині, закладена квітами, лежала худенька дівчинка – наша Дуся. Мов жива, лежала Дуся. Одна куля влучила в серце, друга – в руку. Золотаве волосся розсипалось по білому чолу. З почестями ховали бійці свого бойового товариша. І навіть бували воїни-гвардійці не могли стримати сліз.

Пам'ять про Дусю Ситник, українську дівчину з Бреусівки, ніколи не потьмяніє в серцях народних».

Поховали юну героїню поблизу села Замулівки. Уже після закінчення війни її тіло перепоховали у братській могилі села Верхнього Салтова Вовчанського району на Харківщині.

За бойові заслуги Є. Ф. Ситник нагороджена орденом Червоної Зірки – посмертно.

Дусі Ситник не присвоїли звання Героя Радянського Союзу. У владних коридорах «не дали ходу» клопотанню командування дивізії. Хоча вона, дівчина героїчної долі, і була гідна найвищої нагороди. Бо на таких відважних і хоробрих бійців і командирах, лікарях, медсестрах і фельдшерах у часи Другої світової війни трималася сила, дух і міць армії-переможниці.

Вони – справжні Герої!

Віталій ПАВЛЮК,
учитель історії Бреусівської школи,
член НСЖУ,
Тетяна ТЕЛЯТНИК,
студентка гуманітарного факультету
Кременчуцького національного
університету імені Михайла